

A szolnoki rádió a forradalomban

Nehéz találó jelzővel illetni dr. Cseh Géza történész-levéltáros 2003 tavaszán napvilágot látott, keményfedelű könyvét, mely szolidan és tényszerűen „A Damjanich Rádió Hullámhosszán Szolnok – 1956” címet viseli. Hézagpótló, a magyar történelem fehér foltjait fekete nyomdafestékekkel megtöltő, immár kézbe vehető tényfeltárás, bizvást leírhatjuk; alapmű. Amennyire ismeretesek az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc fővárosi eseményei, annyira háttérben maradtak mindeddig azok a meghatározó hatású történések, melyek utasításait Moszkvában fogalmazták és Szolnokon adták ki. Nem a Magyar Forradalmi Munkás Paraszt Kormány megalakulásának és meg nem alakulásának szolnoki „legendájára” gondolunk elsősorban, nem is arra, hogy az ún. Kádár-proklamáció és a Münnich-beszéd hangfoszlányait hol, melyik stúdióban rögzítették és valójában honnan sugározták – bár e történelmi dilemmák föloldására is tényszerű és tárgyyszerű dokumentumokat tár elénk a szerző. Hanem két, egymást néhány nappal követő eseménysorra, amelyeket egyetlen dolog fűz egybe csupán; Szolnok, a helyszín.

Az egyik „történet” „A vidék forradalma”, amelyet most készül megyéről megyére egybegyűjtve közreadni az 56-os Intézet és amelynek természetesen részét képezi dr. Cseh Géza tanulmánya a forradalom szolnoki és Szolnok megyei eseményeiről. A levéltáros-történész e munkája a kezünkben tartott kötetben tehát megelőzi a nagy, országos összegzést, önállóan kínálatja magát olvasásra. Olyan tanulmány vezet be a kötetet, amely történészhez illő objektív távolságtartással írja meg a helyi forradalmát, s amelyet nem rendszerezett hasonló alapossággal, legalábbis nem tett közzé korábban senki. „A fennmaradt visszaemlékezések és újságcikkek, valamint Tiszai Lajos újságíró rendszerváltás után írt riportjai a forradalom még élő résztvevőivel és a rádió egykori munkatársaival, sok rejtélyes kérdésre választ adnak ugyan, de Kádár János szolnoki tartózkodásának, és a helyi rádióadó szerepének részletes és pontos megismerése csupán az oroszországi levéltárak megnyitásával válhat lehetővé” – szögezi le a szerző.

A másik eseménysor Kádárnak a szolnoki repülőtérré érkezésével vette kezdetét. Ám a forgatókönyvet nem Kádár, nem is Münnich írta, hanem a Szovjetunió vezetői.

– *Mi irányította a levéltáros érdeklődését 1956 felé?*

– 1978 óta dolgozom a megyei levéltárban, ahol már a rendszerváltás előtt is számos olyan történelmi forrás került a kezembe, amelyet érthető okokból akkortájt nem lehetett publikálni. Föltűntek a források és az akkor hirdetett történelem el-
lentmondásai. A rendszerváltást követően az 56-os Intézet kezdeményezésére részt vettem 1956 forrásainak és dokumentumainak összegyűjtésében. Úgyhogy a keze-

men ment keresztül a föllelhető dokumentumok minden egyes darabja. Ugyanaz izgatott, mint másokat: miért Szolnokra hozták a szovjetek Kádárt, miért nem Nyíregyházát, vagy Debrecent „nevezték ki” a Kádár-kormány megalakulásának színhelyéül?

– *1955-ben megszületett az Osztrák Államszerződés, a szovjet csapatoknak ki kellett vonulniuk Ausztriából. Válaszul a Szovjetunió azonnal összekovácsolta a Varsói Szerződést.*

– A Varsói Szerződés fegyveres erőinek főparancsnoksága 1956. nov. 2-án Konyev marsallal az élen, ide, Szolnokra, a Városmajor úti (korábban Vöröscsillag úti) laktanyába települt, hogy a magyar forradalom elleni hadműveleteket innen irányítsa. Ennyire központi szerephez Szolnok városa a történelem során sohasem jutott. Ilyenhez ne is jusson! – teszem gyorsan hozzá. Való igaz, hogy a Kádárnak útközbe eső Nyíregyházán is működött rádióadó és stúdió. Mégsem azt választották. Mondhatjuk; messzebb van Budapeستől. Akkor miért nem Debrecen, ahol szovjet repülőter és szovjet hadosztály-parancsnokság egzisztált? Miközben Szolnokon magyar katonai repülőter is mindössze egy szovjet gépesített lövész ezred volt megtalálható.

– *Mérlegeljünk tovább!*

– Debrecen nagyváros, iparváros, ahol a munkásság feltételezhetően baloldali érzelmű. Ráadásul Debrecen történelmi hely, többször volt az ország ideiglenes fővárosa. Ha tehát valaki valóban valami fontosat akar közölni a magyar nemzettel, meg a világgal, Debrecenből bizvást teheti. Hitelesíti a hely történelmi szelleme. Ha a földrajzi távolságot nézzük, nyugodtan mondhatjuk; helikopterrel – Kádárt helikopterrel hozták Szolnokra – Budapest Debrecenből is gyorsan elérhető.

– *Mégis Szolnokot választották.*

– Igen, a szovjetek is, de az itthoni magyar vezetők is. Fontos szempont valóban Szolnoknak a fővároshoz való közelsége (100 kilométer). Ám Kádár, Münnich, Apró, Marosán, Kiss Károly és mások nemcsak ezért jöttek Szolnokra, hanem – mint korábban említettem – akkor itt székelt a Varsói Szerződés fegyveres erőinek főparancsnoksága.

– *A könyv, amiről beszélünk, a szolnoki rádió 1956 őszi műsorborítékainak dokumentumszerű közlése is az eseményeket, az elhangzottakat megvilágító magyarázatokkal.*

– Amire bukkantam, abban számomra igazán meglepő a rádió jelentősége volt. 1956-ban Szolnokon nagy teljesítményű rádióállomás (adó) és korszerű stúdió (szerkesztőség) működött. A stúdiót mindössze egy évvel korábban adták át, tehát akkor az volt az ország legmodernebb vidéki stúdiója. Nézzük az adó teljesítményét: 1949-ben a Petőfi Rádió műsorának sugárzására építették. A 135 kW teljesítményű, 125 méter magas adótorony középhullámon még Nyugat-Magyarországon is elfogadható minőségű vételi lehetőséget biztosított a hallgatók számára. 1953-ban négy 15 kW-os és egy 0,4 kW-os kisadót is felállítottak a rádióállomáson. A 15 kW-os tornyokból

egész nap, a 135 kW-os nagyadóból a Petőfi műsorának végeztével az esti órákban és éjszaka angol, arab, finn, francia, görög, német, olasz, szerb, szlovén és török nyelven külföldre ún. Béke-műsört közvetítettek a Szovjetunióval kötött megállapodás alapján.

– *Ez volt a szocialista Szabad Európa.*

– 1956 elején meghatározó fontosságú műszaki átalakítást hajtottak végre Szolnokon. A nagyadót alkalmassá tették a Kossuth Rádió műsorának sugárzására. Hivatalosan a meteorológiai viszonyokkal magyarították. A Laki-hegyi adó – a Kossuth műsorának sugárzója – fölött gyakran vonultak át viharok. A zivatarkárok olykor megbénították a sugárzást. Az az én saját föltételezésem – hangsúlyozom egyelőre csak föltételezésem –, hogy a szolnoki adó ilyenfajta megerősítésében közrejátszhattak politikai megfontolások is.

– *1956. október 23-án, a budapesti rádió ostromakor meg is érkezett a telefon a szolnoki stúdióba; készüljenek föl, mert lehet, hogy a Kossuth Rádió műsorának szerkesztését át kell venniük.*

– Ez akkor mégsem következett be, mert október 24-én a Parlamentben ideiglenes stúdiót rendeztek be. Mindenesetre jelzi azt, hogy a kormány tisztában volt vele; Szolnok ebből a szempontból is számításba jöhet.

– *November elsején este Andropov a Szovjet Nagykövetségre kérette Kádár Jánost és Münnich Ferencet. Hogy miről tárgyaltak, nem tudjuk.*

– Azt azonban igen, hogy a követségről kilépve gépkocsiba kényszerítették őket. Meg sem álltak a tököli repülőtérig. Onnan irány Moszkva.

– *1956. november 2-án és 3-án Kádár és Münnich Moszkvában tartózkodtak. Mikor tértek vissza?*

– November 4-én délelőtt. Moszkvából Ungvárig repülön, onnan helikopterrel. Érdekes, nem együtt, hanem külön-külön utaztak. Nincs dokumentum, de szemtanúi visszaemlékezés sem Kádár Szolnokra érkezésének pontos idejéről. Kablay Lajos helyőrségparancsnok, a szolnoki repülőtér parancsnoka mindössze azt rögzíti visszaemlékezésében, hogy november 4-én délelőtt szovjet helikopterek szálltak le a repülőtéren. Kádárt a József Attila úti, akkor szovjet laktanyában szállásolták el. Délután már a városi pártbizottság épületében találjuk, előbb egy szűk körű megbeszélésen. Majd egyre többen sereglettek oda, a hangulat oldódott. Kádár megindokolta, miért szakított a Nagy Imre-kormánnyal. Arról a beszélgetésről tudósítás jelent meg a Szabad Népből.

– *A Szabad Kossuth Rádió hangja 1956. november 4-én 7.25 perckor eltűnt az éterből. November 4-én, hajnali 4 óra öt perckor hangzott el először Münnich Ferenc nyilatkozata a magyar dolgozó néphez, 5 óra 5 perckor pedig: Figyelem! Figyelem! Kádár János elvtárs beszél: „Megalakult a magyar forradalmi munkás–paraszt*

kormány...” A hangszalagon nem Kádár hangja volt hallható és egészen biztos, hogy a hajnali adásokat nem Szolnokról sugározták. Mi történt?

– A szovjet hadsereg nagy teljesítményű mozgó katonai adót működtetett valahol Szolnoktól keletre, esetleg Karcag közelében. A Kádár-nyilatkozat szövegét Moszkvában, majd Ungváron készítették. A ruzsiczizmusokkal teli szöveget Balla László író magyarosította és Sándor László újságíró olvasta az ungvári rádióban mágnesszalagra. Onnan, Ungvárról is sugározhatták hajnalban.

– *A Magyar Rádió Szolnoki Stúdiójának faláról a rendszerváltást követően került le az a márványtáblába vésett felirat, amely azt hirdette, hogy 1956. november 4-én ebből az épületből adták hírül a Kádár-kormány megalakulását.*

– A stúdió és a rádióállomás mégis meghatározó szerepet játszott abban, hogy Konyev marsallnak, a Varsói Szerződés fegyveres erői főparancsnokának főhadiszállása ide települt és a szovjet katonai intervenciót Szolnokról irányították. A Kádár-kormány néhány tagja Moszkvából (vagy Budapestről) Szolnokra érkezett és pár napot itt töltött. A Tisza-parti város kínálta ugyanis a legkedvezőbb feltételeket egy ideiglenes politikai központ kialakítására fővároshoz közeli fekvésével, repülőterével, nyomdájával, megyei lapszerkesztőségével. Mindezeknél is fontosabbnak számított a Kossuth rádió frekvenciájára áthangolható, nagy teljesítményű adó a korszerű stúdióval. A fővárosi harcok elhúzódásával, a Laki-hegyi adó kiesésével és a szolnoki rádióadó jelentőségével a szovjet hadvezetés és a magyar politikusok is tisztában voltak. Nagy Imre miniszterelnök kifejezetten figyelmeztetett arra, hogy a Kossuth adó tartaléka, a szolnoki rádióállomás mindig az ő rendelkezésére álljon. Az adó röviddel később valóban fontos szerepet töltött be. Igaz, nem a forradalomban, hanem annak eltiprásában. A Kossuth rádió műsorát november 4-én este 22 óra 05 perctől egészen november 8-án a kora délutáni órákig Szolnokról közvetítették.

Cseh Géza: A Damjanich Rádió Hullámhosszán Szolnok – 1956 Szolnok, 2003. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei. A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Nagy Imre Alapítvány támogatta.